

Hotet från ytterhögern

Arbetarrörelsens strategiska
utmaningar i en ny politisk tid

Innehåll

1. Inledning	3
2. Så funkar ytterhögern	5
3. Hoten från ytterhögern	11
3.1 Skriver om historien	12
3.2 Kampen om väljarna	15
3.3 Sätter agendan	18
3.4 Sanningsrötan	22
3.5 River ner civilsamhället	25
3.6 Vinner den nya generationen	28
3.7 Tar över andras organisationer	32
4. Rekommendationer	34
5. Litteratur och fotnoter	37

TEXTER OCH RESEARCH: Niclas Nilsson och Daniel Poohl

FORMGIVNING OCH LAYOUT: Matilda Flodmark

Stockholm 2024-12-05

Stiftelsen Expo

Box 12119

102 23 Stockholm

08-400 219 60

info@expo.se

ISBN 978-91-990021-0-1

Rapporten är författad av Stiftelsen Expo
på uppdrag av ABF

© Expo & enskilda skribenter

Fler rapporter och andra publikationer finns på
www.expo.se

1 Inledning

VI STÅR INFÖR HELT NYA POLITISKA UTMANINGAR. Demokratien som länge tagits för given är på tillbakagång. Internationella samarbeten för att lösa klimatkrisen, motverka upprustningen och stoppa den skenande ojämlikheten motarbetas. I denna nya politiska verklighet har ytterhögern gjort comeback på den politiska arenan. Ingen tidigare generation i Sverige har verkat i en tid då ytterhögern haft så stort inflytande som den har idag. På den globala politiska arenan vinner auktoritära och nationalistiska krafter mark. I Sverige lyckas ytterhögern sätta agendan för det offentliga samtalet, samtidigt som Sverigedemokraterna genom Tidösamarbetet får gehör för stora delar av sin politik.

Ytterhögerens mobilisering innebär att arbetarrörelsen står inför helt nya hot och utmaningar.

Den här rapporten syftar till att ge en uppdaterad bild av hur dessa hot tar sig uttryck samt att ge en vägledning i arbetet med att forma effektiva motstrategier. Vissa av hoten har varit föremål för diskussion under många år, andra kanske inte har fått lika stor uppmärksamhet. Vårt mål har varit att ge en samlad bild som ska möjliggöra ett strategiskt arbete, där de viktigaste komponenterna av ytterhögerens hot mot arbetarrörelsen tas i beaktning. För den som vill förkovra sig i analyser och beskrivningar av ytterhögerens politiska framväxt och ökade inflytande finns det en uppsjö rapporter och böcker att ta del av. Många av de mest insiktsfulla är producerade av organisationer och personer inom arbetarrörelsen. I den här rapporten vill vi istället för att dyka ner i analysen om hur vi hamnade här bidra till att rikta blicken framåt. Samtidigt är vi medvetna om att de teman som diskuteras i rapporten är mångfacetterade. Det finns också andra omvärldsfaktorer som påverkar arbetarrörelsens möjligheter att vinna mark för sina idéer och sin politik. Således är det omöjligt att ge alla svar eller en komplett bild. Men förhoppningsvis kan denna rapport utgöra en gemensam utgångspunkt för diskussioner om kortsiktiga och långsiktiga strategiska vägval. Vi vill understryka att arbetarrörelsens arbete mot rasism är och behöver vara mångfacetterat. Att motverka ytterhögerens framgångar är en del av det arbetet - och det är fokus för den här rapporten. Men för att motverka rasismens alla aspekter behövs också ett systematiskt arbete mot strukturell rasism och diskriminering.

Rapporten är framtagen och författad av Niclas Nilsson och Daniel Poohl på Stiftelsen Expo på uppdrag av ABF. Den består av fyra delar. I det första kapitlet beskrivs ytterhögern som politisk rörelse och hur den på ett ideologiskt plan går på tvärs med arbetarrörelsens intressen. I den andra delen, som är den största delen av rapporten, listas de hot som ytterhögern utgör mot arbetarrörelsen och vilka konsekvenser dessa hot får för arbetarrörelsen. Avslutningsvis föreslår vi ett antal strategiska teman som arbetarrörelsen kan arbeta vidare med. Vi delar också med oss av

några grundläggande råd som vi på Expo tror är extra viktiga att lägga vikt vid. De är baserade på vår erfarenhet av arbete gentemot andra organisationer med liknande utmaningar samt den dialog vi har haft med olika delar av arbetarrörelsen under de senaste åren.

Analysen om vilka hot ytterhögerns mobilisering utgör mot arbetarrörelsen bygger på öppna källor såsom exempelvis valmanifest, ideologiska dokument, tidningsartiklar, videoklipp och poddar. Den baseras på aktuell forskning samt Expos systematiska trendsplaningar, omvärldsanalyser och vår samlade erfarenhet och expertis.

Ända sedan Stiftelsen Expos grundande i mitten av 1990-talet har arbetarrörelsen varit en viktig partner i arbetet mot rasism och för ett öppet demokratiskt samhälle. Expo har föreläst på alla olika nivåer i arbetarrörelsen runt om i hela landet. Vi har haft många samtal med förtroendevalda, aktiva medlemmar och personal. Detta har gett oss kunskap och insikter som har haft betydelse för analysarbetet i denna rapport.

I de fall vi utgår från forskning eller litteratur hänvisar vi till det i löpande text. Det finns en litteraturförteckning för den som vill förkovra sig. Övrig källhänvisning sker genom en notapparat.

I rapporten talar vi om *arbetarrörelsen*. Vi är medvetna om att arbetarrörelsen inkluderar en bred uppsättning av organisationer, partier och individer. I denna rapport åsyftas den politiska grenen i form av Socialdemokratiska Arbetarepartiet och Vänsterpartiet, inkluderat ungdomsförbunden, den fackliga grenen i form av LO-förbunden och folkbildningen via ABF samt övriga närstående rörelser så som Folkets Hus och parker, Verdandi, Unga Örnar med flera. Det är också dessa delar av arbetarrörelsen som Expo har erfarenhet av att möta och har en relation till.

Det är också dessa delar av arbetarrörelsen som nu står inför en växande politisk motståndare, som kommer att utmana om makt och inflytande under en oöverskådlig framtid.

2 Så funkar ytterhögern

YTTERHÖGERN ÄR TILLBAKA som en politisk kraft att räkna med. För att kunna hantera det hot som rörelsen utgör behöver vi förstå ytterhögers grundläggande ideologiska komponenter och politiska existensberättigande. Vi talar i den här rapporten om ytterhögern (från engelskans far right). Benämningen används i internationell forskning som ett paraplybegrepp för högerradikala och högerextrema aktörer (Cas Mudde 2019). Det finns flera avgörande skillnader mellan dessa två politiska läger, som var för sig innehåller en rad olika falanger. De utgör trots det en gemensam radikal nationalistisk politisk kraft som eftersträvar en homogenisering av nationen – där arbetarrörelsen betraktas som en motståndare som står i vägen för deras politiska projekt.

Den högerradikala grenen karaktäriseras av tre idéer.¹ Den första är nativism, en idé om att värna det man uppfattar som den "ursprungliga" befolkningen på bekostnad av migranter och minoriteter. Den andra komponenten är auktoritarianism. Begreppet används ofta för att beskriva auktoritära stater, men i det här sammanhanget avses den socialpsykologiska användningen av begreppet. Auktoritarianism är tron på strikta hierarkier och värdet av över- och underordning. Det är ett tankesätt som leder till en tendens att vilja lösa sociala problem genom repression och att bestraffa överträdelser mot beslut och lagar hårt. Den sista delen i radikalhögers tänkande är populismen, alltså idéen om att en elit har förrätt folket, och att det finns ett underkuvat folk vars röst bara ytterhögern kan uttolka och representera.

Den högerextrema grenen utgår från en rasnationalism och talar öppet om att skapa ett samhälle enbart för vita. Rörelsen är öppna motståndare till den liberala demokratin och ursäktar eller förespråkar våld som metod för att vända systemet. Ofta grundar de sin världsbild på en föreställning om en judisk världskonspiration. Bland dessa grupper ser man sig som direkta arvtagare till 1920- och 30-talets nationalsocialistiska och fascistiska rörelser.

Många grupper och individer flyter mellan dessa två arketyper av ytterhöger. Överlappande retorik och personband gör det ibland svårt att helt avgöra hur en aktör ska definieras.

Ytterhögern är ingen ny politisk rörelse i Sverige. Den har i varierande grad, storlek och framgång existerat i vårt land i 100 år. Således är det en rörelse som förvaltar och för vidare en idétradition med långa anor.

Etnisk och kulturell homogenitet som politiskt mål

Ytterhögern har, precis som andra politiska rörelser, tagit många former och uttryck genom historien. Den förändras och utvecklas – men har bibehållit sin kärna. I grunden går ytterhögers politiska projekt ut på att skapa ett så etniskt och/eller kulturellt homogent samhälle som möjligt. Det är i denna vision och övergripande mål som rörelsen finner sitt existensberättigande och sin unika position i svensk politik.

Ytterhögers vision om ett homogent samhälle medför att ytterhögers partier och organisationer hela tiden pekar ut skillnader mellan "svenskar" och "icke-svenskar". Samhället måste delas upp i ett "vi" och ett "dem". Vem som anses tillhöra den egna gruppen, de "riktiga" svenskarna, är förhandlingsbart och töjbart, men följer i de allra flesta fall en rasistisk logik, där framför allt icke-vita personer som uppfattas ha rötter i Mellanöstern eller Afrika med olika argument pekas ut som icke-önskvärda och föremål för kränkningar av rättigheter och repressiva politiska åtgärder.

Ytterhögern har i grunden fyra sätt att lösa den för dem avgörande frågan om hur man ska hantera denna grupp av människor:

- Stoppa eller kraftigt begränsa invandring. Invandringsmotståndet är alltså för ytterhögern mer än ett sakpolitiskt ställningstagande. Det är ett medel i den långsiktiga strävan att homogenisera landet. Ytterhögern ser generellt en stoppad invandring som det första nödvändiga steget i deras politiska projekt.
- Göra sig av med människor. Det kan ske genom olika typer av deportationsprogram där staten prioriterar att utvisa personer som enligt lagen inte har rätt att vistas i landet, och där man genom lagar och förordningar tvingar statliga tjänstemän att bidra i arbetet med att söka upp personer som ska deporteras. I sin mest extrema form har denna strategi genom historien övergått i etnisk rensning och/eller folkmord.

En metod för att få fler personer som anses tillhöra fel kategori att lämna landet är att på olika sätt uppmuntra till att de lämnar landet, exempelvis genom generösa ekonomiska ersättningar, såsom återvändningsbidrag.

Ett annat sätt att få människor att ge sig av är att göra livet outhärdligt, genom att exempelvis begränsa rätten till vissa delar av välfärden, ekonomiskt stöd eller på andra sätt begränsa religiösa och etniska minoriteters rättigheter. Bland högerextrema grupper ses det som legitimt att trakassera eller utföra våldsdåd – till och med terrordåd mot etniska minoriteter.

- De människor som inte kan tvingas ut ur landet kan koncentreras och isoleras. De som utmålats som tärande, hotande eller främmande kan på så sätt övervakas och hållas borta från mellanmänsklig interaktion med majoritetsbefolkningen. Utifrån det här perspektivet motsätter sig ytterhögern en politik som har ambition att bryta etnisk segregation.

- Ytterligare ett alternativ är påtvingad assimilering. En sådan politik kan innebära exempelvis insatser som minskar möjligheten för människor att på olika sätt utöva sin religiösa tro, upprätthålla traditioner eller sedvänjor kopplade till en viss etnisk grupp eller region. Det kan också vara politiska program där man tänker sig att det går att programmera om människor till att bli lojala till nationen och att omfamna majoritetskulturens dominerande värderingar. Ytterhögers assimileringlinje upprätthåller en över- och underordning mellan den "äka" majoritetsbefolkningen och de som assimileras. Du ses som svensk så länge du exempelvis inte sticker ut genom att uttrycka idéer som ytterhögern ser som hotfulla eller blir sjuk eller arbetslös och därmed kan uppfattas som en ekonomisk belastning.

För att få gehör för sin politik ligger det i ytterhögers intresse att motverka att det uppstår gemensamma politiska intressen mellan det man uppfattar vara ursprungsbefolkningen och migranter och minoriteter. Det är också viktigt att motverka alla former solidaritetsyttringar från majoritetsbefolkningen gentemot de grupper som man anser hota eller tära på samhället. Därför svartmålas och avhumaniseras minoritetsgrupper och trycket ökar mot organisationer och individer som på olika sätt förespråkar solidaritet med minoritetsgrupper. Inte minst är det viktigt att trycka tillbaka diskussioner som sätter ljuset på social sårbarhet och utsatthet, diskriminering eller andra orättvisor som präglar många minoritetssvenskars liv.

Familjen – samhällets minsta cell

I strävan efter det homogena samhället är det inte bara befolkningssammansättningen som ska renodlas. I ytterhögers idealsamhälle ska alla samhällsgrupper underordna sig nationens intressen. I den nationalistiska idéen om nationen menas inte staten Sverige, utan den mytiska organism och samhällskropp som utgörs av det som uppfattas vara de äkta svenskarna. I denna nation utgör familjen den minsta cellen – inte individen. Idealet är en vit heterosexuell kärnfamilj där mannen och kvinnan har kompletterande roller, i linje med en traditionalistisk och konservativ syn på manliga och kvinnliga ideal. Därför blir också jämställdhetssträvanden och normbrytande sexuella identiteter ett potentiellt hot mot nationen.

Feminism, socialism, liberalism och andra idéer som går på tvärs med ytterhögers idé är enligt den nationalistiska logiken splittrande. Den pluralism av idéer och politisk samt facklig organisering som den liberala demokratin möjliggör, med ett inbyggt skydd för exempelvis minoriteters rättigheter, ses därför som ett hot och ett problem.

Utifrån detta perspektiv blir även den fria folkbildningen ett hot. Folkbildningen i sig behöver dock inte vara ett problem. Tvärtom. I sin ambition att väcka den nationalistiska andan kan folkbildningen vara ett avgörande instrument. Det är alltså inte studiecirklar och lokalt föreningsliv i sig som är problemet, det är vilka ideal och idéer som sprids som är den avgörande frågan.

Ytterhögerns ”berättelse” och maktanalys

Hur ska då ett sådant här politiskt projekt paketeras? Det behövs en enkel berättelse. Ett återkommande narrativ som erbjuder förklaringar av samhällets problem och en idé om vad som behöver göras. En sådan berättelse har ytterhögern. Den är inte på något sätt ny, men den når nu ut till allt fler.

Enligt ytterhögern styrs samhället av en liten elit som greppat makten på ett illegitimt sätt. I ytterhögerns förståelse av makt spelar pengar ingen roll. Därför lämnas den ekonomiska eliten helt utanför berättelsen (om det inte råkar vara en judisk finansman med progressiva idéer – då passar det). Istället fäster de blicken på de som påstås ha makten att påverka vårt tänkande; akademiker, journalister, konstnärer, folkbildningen och politikererna som delar socialistiska och liberala värderingar.

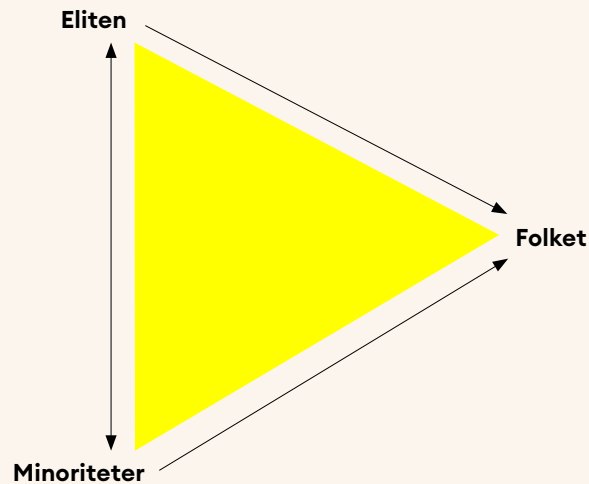
Denna elit präglas av hat och förakt mot nationen – de vill rent av förgöra nationen. De är för att tala med Donald Trumps ord ”folkets fiender”. Elitens idéer beskrivs som verklighetsfrånvända och artificiella. Eliten stämplas som politisk korrekt, de är ”woke”, korrupta eller landsförrädare. De har dessutom i smyg ockuperat hela statsapparaten med lojala tjänstemän som går elitens ärenden och på det sättet upprätthåller ett ruttet system.

Eliten har enligt ytterhögerns berättelse lierat sig med minoriteterna som därmed görs om till samhällets privilegierade grupp på bekostnad av ”ursprungsbefolkningen”. I vissa kretsar går konspirationsteorierna så långt att ”eliten” inte bara påstås ha kuppats till sig makten. De har medvetet öppnat upp för en invandring i syfte att utföra ett ”folkutbyte”.

Minoriteterna porträtteras som å ena sidan bortskämda; gynnade och skyddade av eliten. Samtidigt utmålas de som ett hot. Antingen genom sin blotta existens, som anses fysiskt och kulturellt tränga undan den ursprungliga befolkningen. Eller så svartmålas de som kriminella, potentiella terrorister eller våldtäktsmän och därmed som ett säkerhetshot. Den avhumaniserande retoriken anklagar samma grupp för att tära på samhällets resurser.

Offret i berättelsen är folket eller nationen som är hotat och förrått. Det finns enligt ytterhögern en tyst majoritet som lever i ett förtryck från den elit som ser ner på dem och från de minoriteter som är på väg att ta deras plats. Trots att de lagar och den regeringsform som sätter ramen för det svenska samhällets förvaltning och värderingar är stiftade i en demokratisk process med bred legitimitet anses Sverige vara utsatt för ett svek från den korrupta eliten. Ytterhögern ser sig som de enda uttolkarna av den sanna, förtryckta folkviljan som tystas. Och eftersom samhällets förfall har gått så långt att nationens undergång är nära förestående krävs hårda tag och drastiska åtgärder. De hotande och tärande minoriteterna ska bort. Eliterna och deras lojala tjänstemän i den ”djupa staten” ska rensas ut och straffas för sitt svek. Nationen ska räddas och återfå sin förlorade glans.

Ytterhögers berättelse är ett retoriskt ramverk som erbjuder en alternativ maktanalys och förklaringsmodell. Den har potential att få fäste när den går att koppla till verkliga materiella omständigheter. Särskilt om motståndaren inte har ett eget alternativ och kan erbjuda en annan analys. Den högerradikala berättelsen kanaliseras också en känsla av att vara bortglömd eller ignorerad. Den lovar revansch och den utser tacksamma syndabockar.

Arbetarrörelsen är landsförrädare

Ytterhögers berättelse gör arbetarrörelsen till en politisk huvudmotståndare vars ideologi och politiska inflytande i Sverige pekas ut som en av huvudorsakerna till samhällets förfall och nationens undergång. Arbetarrörelsen anklagas för att vara en korrupt elit som svikit sitt historiska arv. De påstås ha vänt Sverige och svenskarna ryggen och medvetet splittrat sammanhållningen i landet. Därför betraktas arbetarrörelsen i breda lager inom ytterhögern som landsförrädare som bör ställas till svars för sitt "svek".

En vanlig anklagelse är att arbetarrörelsen medvetet "importerat" människor från andra länder för att använda som "röstboskap" för att säkerställa sin maktposition. Arbetarrörelsen beskylls också för att systematiskt ha anställt och placerat ut sina "lojala sympatisörer" i myndigheter och i samhällets olika institutioner. Arbetarrörelsen påstås ha byggt upp en "djup stat" som måste rensas bort för att ytterhögern ska kunna implementera sin politik.

Konflikten står inte mellan arbete och kapital

Som tidigare nämnts ska gemenskapen i samhället, enligt ytterhögern, formas genom nationell och kulturell eller raslig gemenskap. Därför eftersträvar man en form av klassförbrödring. Med detta som utgångspunkt blir arbetarrörelsens klassbegrepp och organisering kring en konflikt mellan arbete och kapital ett hot. Arbetarrörelsens mål om ökad jämlikhet mellan samhällets olika klasser ses av ytterhögern som något som leder till splittring och

konflikter mellan svenskar. I ytterhögerns ögon har en vit svensk arbetare mer gemensamt med en svensk miljardär och företagsledare än med en kollega som står bredvid hen på golvet och som har muslimsk tro och rötter i ett annat land.

Detta synsätt präglar också ytterhögerns arbetsmarknads- och ekonomiska politik. För att ta Sverigedemokraterna som exempel så har partiet alltid drivit en spretig ekonomisk politik som traditionellt skulle placera dem både till höger och till vänster. Partiet förde i sina tidiga partiprogram från 1990-talet resonemang om vikten av att förstatliga banker. Idag predikar de för vinster i välfärden. SD har ofta motsatt sig högre skatter och förespråkat lättnader i regleringen av små- och medelstora företag. Samtidigt driver partiet på för en höjd a-kassa och för höjda pensioner. Alltså både traditionella högerfrågor kombinerat med politik förknippad med vänstern.

Den ekonomiska politiken är tøjbar och i stor grad möjlig att kompromissa med i utbyte mot inflytande i frågor som är av större vikt för partiet och den rörelse som partiet är sprunget ur. Dörren till makten finns idag till höger i svensk politik och således ger detta avtryck i partiets ekonomiska politik.

Just Sverigedemokraterna säger sig samtidigt vara anhängare av den svenska välfärdsmodellen. Men även här färgas partiets politik av den nationalistiska grundhållningen. För ytterhögern är välfärd, jobb och sociala förmåner något som ska tillfalla de som definieras och ses som svenskar. Invandrare, asylsökande och de utan svenskt medborgarskap ska inte ha samma tillgång till välfärden och ska underordnas den del av befolkningen som anses vara en del av nationen. Det är i praktiken din grad av svenskhet som avgör vilken tillgång till välfärd du ska ha rätt till och vilka övriga rättigheter du ska kunna kräva.

Konsekvenser för arbetarrörelsen

En bredare acceptans för ytterhögerns berättelse får bland annat som konsekvens att människor som arbetarrörelsen vill organisera och mobilisera för sin sak ställs emot varandra. Som exempel finns det arbetare och LO-medlemmar som i SD:s ögon aldrig kommer accepteras som en del av folket och nationen, de kommer alltid att ses som en tärande minoritet. Samtidigt finns det gott om LO-medlemmar som välkomnas och ses som en del av "folket" och nationen så länge de blir nationalisterna.

Häri ligger en av de grundläggande konflikterna mellan arbetarrörelsens politiska projekt och ytterhögerns. I ytterhögerns värld är förutsättningen för att de LO-medlemmar som accepteras som en del av "folket" ska få bibehållen välfärd, inflytande och makt att de som inte uppfattas som "svenskar" underordnas och trycks tillbaka. Arbetarrörelsens strävan efter jämlikhet blir i ytterhögerns ögon ett sätt beröva det äkta folkets rättmätiga sociala och ekonomiska dominans över minoriteterna. Strävan efter jämställdhet mellan kvinnor och män blir ett potentiellt hot mot en "naturlig ordning" som är grunden för ytterhögerns idé om den homogena nationen.

3 Hotet från ytterhögern

Ytterhögers politiska mobilisering leder till att arbetarrörelsen hotas på flera plan. Arbetarrörelsen sätter inte längre agendan för det offentliga samtalet, civilsamhället hotas, ytterhögern vinner väljare och arbetarrörelsens historia förvanskas och förfalskas. I detta kapitel listar vi de mest akuta hoten som ytterhögers framfart utgör mot arbetarrörelsen och vad de hoten kan få för konsekvenser.

3.1 Skriver om historien

ARBETARRÖRELSEN HAR VARIT SKICKLIG på att nedteckna, förvalta och berätta om sin historia. Redan i början av 1900-talet grundades Arbetarrörelsens arkiv och bibliotek, då unikt i världen. Tidigt insåg arbetarrörelsen att det finns en kraft i att med egna ord beskriva och berätta om sin rörelse och politiska kamp. Den gemensamma historien skapade en känsla av gemenskap, självförtroende och en riktning för rörelsen.

Det svenska 1900-talet har på flera sätt varit nära förknippad med arbetarrörelsens politiska kamp och samhällsbygge. Folkhemsprojektet uppfattas av många som en framgångsrik tid för Sverige.

Ytterhögern försöker på olika sätt bryta den mentala kopplingen mellan arbetarrörelsen och det nostalgiska skimmer som omger den svenska demokratins framväxt och folkhemsåren.

Å ena sidan försöker Sverigedemokraterna beskriva sig som de sanna förvaltarna av folkhemmet. Jimmie Åkesson har vid flera tillfällen hävdade att det är han och hans parti som är Per Albin Hanssons arvtagare, och att SD:s politiska projekt är att återupprätta folkhemmet.

I den sverigedemokratiska historieskrivningen har folkhemmet dock inget att göra med exempelvis fördelning av ekonomiska resurser, bostadspolitik eller socialpolitik. Enligt SD var var folkhemmet en framgångssaga för att Sverige då påstås ha varit ett homogent samhälle präglad av en stark nationalism, utan konflikter och friktion som i deras värld det mångkulturella samhället nu har lett till. Den nationalistiska förståelsen av folkhemmets framgångsfaktorer understryker hur fixerad rörelsen är vid etnicitet och kultur – och hur frånvarande den ekonomiska maktanalysen är.

Genom att göra anspråk på att vara folkhemmets förvaltare försöker partiet inte bara kapa banden mellan dagens arbetarrörelse och dess historia – SD lanserar också en alternativ ideologisk lins för att förstå den svenska moderna historien.

Socialdemokraternas “sanna natur”

Samtidigt som Sverigedemokraterna hävdar sig vara som Socialdemokraterna var förr, ägnar sig partiet paradoxalt nog åt en systematisk svartmålning av Socialdemokraternas historia. Redan i april 2003 publicerade Mattias Karlsson, idag riksdagsledamot för SD och initiativtagare till Tankesmedjan Oikos, ett längre programdokument med namnet ”Socialdemokraternas sanna natur”. På sida upp och sida ner går Karlsson till hård attack mot Socialdemokraterna. Han radar upp exempel på hur

socialdemokratiska företrädare uppvisat antidemokratiska tendenser genom samröre antingen med kommunism eller nazism (mestadels gamla exempel, rasistanklagelserna härrör från 1920- och 1930-talen). Även om brist på källor och fakta är genomgående för dokumentet är säkert flera av anklagelserna riktiga. Men Karlsson utesluter helt hur högerpartierna eller hans eget partis föregångare agerade vid samma tidpunkt, eller vilka rasistiska och antisemitiska idéer som dessa saluförde och öppet propagerade för.

Mattias Karlssons syfte var att försöka skjuta ner anklagelserna om sitt eget partis historia. Han ville måla upp en bild av att alla partier har en problematisk historia och haft medlemmar som uppträtt klandervärt.

Samma strategi har vi sett från SD även i nutid.

Kampanjfilm mot Socialdemokraternas historia

I valrörelsen 2018 producerade Sverigedemokraterna en valfilm med namnet "Ett folk, ett parti - Socialdemokraternas historia". Filmen sa sig "granska Socialdemokraternas historia" under 1900-talets första årtionden, en tid då antisemitism och rasism var helt normaliserat i det svenska samhället. Filmen producerades och publicerades av den Sverigedemokratiska tidskriften Samtiden, och finansierades med stöd av Sverigedemokraterna. I filmen pekas Socialdemokraterna ut som närmast ensamt ansvariga för bland annat rasbiologi, tvångssteriliseringar och för att judar som inte togs emot i Sverige under början av andra världskriget.

Filmen fick kraftig kritik av flera experter för sitt ensidiga urval, felaktiga faktauppgifter och en medvetet missvisande historisk beskrivning. Men för SD blev den ändå en framgång. Filmprojektet fick stor uppmärksamhet. I november 2024 hade den över 800 000 visningar på YouTube. SD fick också uttala sig i flera medier och på så sätt återupprepa sitt narrativ om Socialdemokraterna. SD:s kommunikationschef Joakim Wallerstein sa så här i titeln Resumé om filmen:

"Alla partier har en historia och vår historia har det pratats och debatterats väldigt mycket om, med all rätt. Men vår historia har i första hand skadat oss själva, med sparkade personer och dåligt rykte. Deras historia har skadat människor."²

Så, å ena sidan påstås Socialdemokraterna ha en mörk historia. Partiet pekas ut som särskilt antisemitiskt och rasistiskt, med den underförstådda poängen att partiet därför inte har rätt att kritisera SD:s mer moderna högerextrema historia. Å andra sidan påstår sig Sverigedemokraterna vara just det tidiga Socialdemokraternas sanna arvtagare - det Socialdemokraterna som de i andra sammanhang svartmålat som antidemokratiskt. Det går inte ihop. Det är inte heller meningen. Sverigedemokraterna skriver om historien för att den i stunden ska passa partiets politiska syfte. Och i centrum för partiets historieförvanskning står arbetarrörelsen.

Konsekvenser för arbetarrörelsen

En politisk rörelses historia skapar rötter och stabilitet när det blåser. Den ger en påminnelse om vem man är till för och kan erbjuda lärdomar att tillämpa idag. Den formulerar en referensram för att förstå även dagens politiska konflikter. Arbetarrörelsens stolta och långa historia har gett kraft och självförtroende till rörelsens förtroendevalda och aktiva. Historiska segrar har kunnat användas för att skapa legitimitet åt nutida politiska förslag. Om ytterhögern lyckas skriva om arbetarrörelsens historia kan detta allvarligt skada arbetarrörelsen på samtliga dessa plan.

3.2 Kampen om väljarna

SVERIGE SÅGS LÄNGE SOM ETT UNDANTAG då inget högerradikalt parti fick något starkare fäste bland väljarna. Ute i Europa såg det annorlunda ut. Efter att Nationella Fronten i Frankrike fick elva procent i Europaparlamentsvalet 1984 vann ytterhögers partier valframgångar i flera länder. I början av 2000-talet fanns de representerade i parlamenten i länder som Belgien, Österrike, Italien, Frankrike, Schweiz och Nederländerna.

En av många förklaringar till det svenska undantaget bedömdes vara att Sverige länge var ett land med en hög grad av klassröstning. Väljarnas sociala klasstillhörighet har i hög grad påverkat valet av parti. Socialdemokratin har haft ett starkt stöd i den svenska arbetarklassen och har haft starka band till, och stöd från, LO-kollektivets medlemmar. De senaste årtiondena har forskare och experter noterat att graden av klassröstning har minskat (Rydgren, 2024). Under "toppåret" 1968 hade Socialdemokraterna stöd av 82 procent av LO-medlemmarna, vid valet 2002 var stödet nere på 58 procent. I valet 2022 låg det på 41 procent.

Den uppluckrade klassröstningen sammanfaller med ytterhögers entré på den politiska arenan. Idag röstar en betydande andel av svenska arbetarväljare på Sverigedemokraterna. Bland LO:s medlemmar röstade cirka 27 procent på Sverigedemokraterna i senaste valet, alltså fler än riksgenomsnittet.

Om man väljer att bredda bilden och se till samtliga arbetare, både medlemmar i LO och de som inte är medlemmar, fick Socialdemokraterna 30,7 procent och SD 28,8 i valet 2022.³

En förenklad bild

Under de senaste decennierna har den europeiska socialdemokratin tappat stöd bland väljarna. Samtidigt har ytterhögers vunnit mark. Utvecklingen har lett till att det skapats en brett förankrad idé om att ytterhögers framgångar beror på att socialdemokratin tappat sina arbetarväljare till ytterhögers, antingen genom att gå högerut i den ekonomiska politiken, eller genom att ställa sig positiva till rättigheter för etniska och sexuella minoriteter.

Men enligt statsvetaren Cas Mudde är det en felaktig slutsats.⁴ Till att börja med behöver bilden av arbetaren breddas, menar Mudde. Bland arbetarväljare finns inte bara vita män (de som traditionellt sett i högst grad stödjer ytterhögers partier). Arbetarkollektivet består också av kvinnor och personer med migrantbakgrund. Två grupper som tenderar att i mycket lägre utsträckning rösta på och hysa sympatier för ytterhögers. Ur det perspektivet kan man dra slutsatsen att ytterhögers *inte* är arbetarnas nya hem.

I en undersökning med data från flera europeiska länder (Sverige är inte med i undersökningen) visar det sig att Europas socialdemokrater tappat den största andelen av sina väljare till gröna partier och till mitten-höger-partier.

Förlusten av vita, manliga arbetarväljare till ytterhögern är alltså *inte* en drivande faktor bakom den europeiska socialdemokraternas kraftgång.

Och ytterhögerens framgångar i Sverige beror inte bara på att de lockat över arbetarväljare från vänster. Det visar inte minst data från det senaste riksdagsvalet 2022. Sverigedemokraterna lyckades vinna väljare från i huvudsak Socialdemokraterna och Moderaterna. Mellan åren 2002 och 2022 bytte 262 000 socialdemokratiska väljare parti och gick över till Sverigedemokraterna. Under samma tidsperiod gjorde 384 000 moderata väljare samma resa.⁵ Resten av SD:s väljarunderlag kom från förstagångsväljare, ”soffan” och från i huvudsak de andra borgerliga partierna.

För att vinna arbetares röster i framtida val måste perspektiven alltså vara bredare än att bara fokusera på de vita män som istället röstar på Sverigedemokraterna.

Sjunkande facklig organisationsgrad

Samtidigt – och det är fokuset för den här rapporten – är det ett obestridligt faktum att ytterhögern lockar en stor mängd väljare inom LO-kollektivet. Allt fler arbetare tycks ha tappat kulturell och ideologisk koppling till arbetarrörelsen.

En bidragande faktor kan vara relationen till facket. Sverige har under en lång tid stuckit ut i termer av facklig styrka och en hög organisationsgrad. Även detta har under den senaste 20-årsperioden förändrats, inte minst bland arbetare. I mitten av 00-talet var nästan åtta av tio, bland både arbetare och tjänstemän, fackligt anslutna. Idag har ungefär sex av tio arbetare och drygt sju av tio tjänstemän ett fackligt medlemskap. En stor del av minskningen ägde rum mellan 2006 och 2008. Därefter stabiliserades organisationsgraden bland tjänstemännen. För arbetare fortsatte minskningen ytterligare och ligger idag kring cirka 60 procent, enligt siffror som Medlingsinstitutet presenterat.⁶

Den sverigedemokratiske väljaren

Studier av SD-väljarnas politiska preferenser tyder på att väljarna helt enkelt har köpt in sig på ytterhögerens berättelse. Sammantaget visar de många undersökningarna på en väljargrupp med en agenda och attityder som på många plan skiljer dramatiskt från resten av det politiska fältets väljare.

När SD-väljare får svara på vilken ideologi de tror på väljer de flesta nationalism, tätt följt av konservatism.⁷ En liten andel väljer liberalism. Bland såväl Vänsterpartiets som Socialdemokraternas väljare är favoritideologin socialism. Ingen av SD-väljarna väljer socialism som sin favoritideologi.

Den viktigaste frågan för SD-väljarna är invandringen. Det har länge funnits ett flyktingmotstånd inom den svenska väljarkåren. Nu har SD lyckats fånga upp och politisera dessa attityder. De flesta SD-väljarna ser invandringen som såväl ett ekonomiskt som ett kulturellt hot (Rydgren, 2018). I senaste valet var flykting- och invandringsfrågan den näst viktigaste för partiets väljare. Den viktigaste frågan var lag och ordning, en fråga som enligt ytterhögers logik är tätt sammanvävd med invandringen.⁸ För samtliga LO-medlemmar var istället sjukvården den viktigaste frågan.⁹ SD-väljarna visar också i högre grad, jämfört med andra väljare, en misstro mot samhällets institutioner. De känner också mer oro för sin säkerhet än andra väljare. (Rydgren, 2018).

Konsekvenser för arbetarrörelsen

En förutsättning för att arbetarrörelsens politiska grenar ska nå makt och inflytande är stöd från väljarna. Sverigedemokraterna har ökat konkurrensen och gjort inbrytningar hos väljarna i största allmänhet, men även i specifika väljargrupper som arbetarrörelsens politiska grenar säger sig representera och vilja mobilisera.

Ett starkare stöd för SD hos arbetare generellt och hos LO-kollektivets medlemmar kommer på sikt kunna försvaga det gemensamma arbete och stöd som finns etablerat i form av en facklig-politisk samverkan mellan LO-förbund och Socialdemokraterna. När arbetarrörelsen tappar stöd bland arbetarväljare riskerar legitimiteten för det politiska projektet att skadas. Samtidigt har arbetarrörelsens partier fortfarande ett starkt stöd bland arbetare, särskilt bland kvinnor och minoritetssvenskar. En politik som i alltför hög grad försöker locka tillbaka väljare som lämnat för ytterhögers riskerar att skrämja bort de arbetare som idag röstar på Socialdemokraterna och Vänsterpartiet.

3.3 Sätter agendan

LÄNGE PRÄGLADES DEN POLITISKA DEBATTEN i Sverige av konflikten mellan arbete och kapital. Den viktigaste ideologiska konfliktlinjen formulerades längs en vänster-högerdimension. Det gjorde det lätt för arbetarrörelsen att göra sig relevant och lansera nya reformer. Nu låter det annorlunda. Under de senaste åren har det så kallade kulturkriget dominerat det offentliga samtalet. Frågor om kultur, religion, identitet med mera väcker engagemang. Och det är ytterhögern som sätter agendan.

Det är kanske tydligast i migrationsfrågan. Parallellt med att invandring och integration under de senaste åren blivit en allt större politisk fråga har retoriken gällande migration och invandrare blivit skarpare i flera länder. Det gäller även Sverige (Boréus, 2020). Det finns en tydlig förändring i hur politiker argumenterar för att inte släppa in flyktingar, men också i hur de uttrycker sig om de som redan har invandrat. Allt oftare framställs migration, framför asylinvandring, som ett säkerhetsmässigt hot som kopplas samman med alltifrån gängkriminalitet till bristande resultat i skolan och urholkad välfärd.

Samtidigt som detta sker bedöms antalet flyktingar i världen att öka,¹⁰ bland annat på grund av klimatförändringarna. Det innebär att den fientliga retoriken mot flyktingar riskerar att bli ännu mer högljudd.

Effektiv propagandaapparat

Att den politiska debatten allt mer rör så kallade sociokulturella frågor har många förklaringar. Vi befinner oss i en brytningstid där liberalismens globala dominans försvagas. Fram träder en auktoritär, konservativ och nationalistisk höger som erbjuder nya lösningar i en orolig tid.

En av många förklaringar till utvecklingen är ytterhögerens effektiva propagandaapparat. Den svenska ytterhögerens historia är fylld av mer eller mindre lyckade mediesatsningar. Under 1990-talet sände rörelsen närradio och gav ut tidningar samt relativt proffsiga livsstilsmagasin för unga högerextrema skinnskallar. När internet kom var ytterhögern tidiga på att anamma den nya tekniken för nå ut med sitt budskap. Oavsett avsändare och ideologisk etikett har budskapet varit ungefär detsamma. Den "politiskt korrekta eliten" anklagas för att ha förrått folket till förmån för det som beskrivs som hotande eller tärande minoriteter – återigen ytterhögerens ständigt återkommande berättelse.

Under många decennier var publiken försvinnande liten. När sociala medier slog igenom blev produktionen enklare och billigare. Räckvidden blev enorm. Techjättarnas plattformar och algoritmer gick på högvarv när ytterhögerens aktivister strömmade

till kommentarsfält och delade och stöttade varandras känsloladdade och hatiska inlägg.

Idag finns en uppsjö av hemsidor och sociala medier-kanaler för den som vill ta del av ytterhögerens budskap, propaganda och narrativ. I oktober 2024 visade en sammanställning från den ideella föreningen Medieakademin att Sverigedemokraterna är det parti som lyckats bäst och har mest räckvidd och engagemang på sociala medier (Instagram, Tiktok, Facebook, Youtube och X).¹¹

Vinner debatten i vardagen

En annan förklaring – om vi ser till Sverigedemokraternas framgångar – är att partiet har hållit sin linje och därmed byggt upp ett förtroende hos väljarna. Som vi redan konstaterat använder ytterhögeren invandring, invandrare och en berättelse om en ”misslyckad integration” som en form av överrubrik för att förklara i stort sett alla problem i samhället. I brist på andra förklaringsmodeller har partiet lyckats få gehör för sin analys bland andra politiska partier och hos delar av journalistkåren.

Genom de många möten som Expo haft med personer från arbetarrörelsens olika delar under de senaste åren framkommer ytterligare en faktor till att SD:s problembeskrivningar vinner mark. Många som möter ytterhögerens argument och talepunkter i sin vardag, i lunchrum, på fikaraster, bland vänner och bekanta eller i sociala medier har svårt att veta hur de ska ta debatten. Många vittnar om att man förlorat vardagsdebatten. Istället för att ta diskussionen blir man tyst och uppgiven, alternativt finner man sig i diskussioner där man ständigt är reaktiv på ytterhögerens argument som tillåts sätta ramarna för hur vi diskuterar samhällets utmaningar och möjliga lösningar på dessa.

Får hjälp av andra

En avgörande faktor till att ytterhögeren i allt högre grad lyckas sätta den politiska agendan är att intresseorganisationer och andra partier hjälper dem. Sedan Sverigedemokraterna gjorde entré i rikspolitiken 2010 har frågan om hur man ska bemöta, eller utnyttja, partiets framfart varit en av de mest diskuterade bland partistrateger, intresseorganisationer och opinionsbildare.

En avgörande fråga har varit hur man skulle vinna tillbaka de väljare som gått över till SD. Sverigedemokraterna slog igenom i en tid då de flesta partier stod bakom en, i europeiskt perspektiv, generös migrationspolitik. Det gav SD en möjlighet att profilera sig som det enda partiet som ville minska invandringen. Efter att den folkliga opinionen kring flyktingmottagande vände i samband med den så kallade flyktingkrisen 2015 har hela det politiska spektrumet antagit en mer restriktiv linje i migrationsfrågan. En tanke var att det skulle göra SD mindre relevanta. Så blev det inte. Sverigedemokraterna vill som sagt mer än bara begränsa invandringen. I takt med att andra partier närmat Sverigedemokraterna i frågor om migration och kriminalpolitik, har partiet flyttat ännu längre högerut, och därifrån fortsatt pressa på för en ännu

mer repressiv politik. På det sättet har hela det politiska fältet flyttat sig.

I ett försök att vinna tillbaka väljare har dessutom allt fler politiker och opinionsbildare börjat anamma komponenter och teman ur ytterhögerens berättelse, vilket stärkt Sverigedemokraternas legitimitet ytterligare.

Utvecklingen har inte bara skett i Sverige. Framför allt konservativa partier har anpassat sin retorik och sitt politiska innehåll till den grad att det nu går att tala om ytterhögeren som en fullt ut normaliserad politisk kraft.¹² Det var inte ytterhögeren som blev som de vanliga partierna. Det var de andra partierna som blev som ytterhögeren.

Utvecklingen i Sverige skyndades på av att delar av näringslivet tidigt såg en möjlighet att påverka Sverigedemokraterna, särskilt efter partiets framgångsval 2014. Sverigedemokraterna hade gått till val på att begränsa välfärdsvinsterna. Men hos företrädare för företag inom välfärdssektorn såg man en möjlighet att få partiet att ändra hållning. SD uppvaktades vid flera tillfällen. När frågan dök upp i riksdagen under våren 2015 hade partiet svängt.¹³

Med tiden väcktes idén om att forma ett borgerligt regeringsprojekt med SD som stöd. För att lyckas behövde de borgerliga partierna som ville samarbeta med SD normalisera partiet. Det har skett genom att steg för steg öppna upp för samarbete och genom att beskriva SD i positiva ordalag. I och med resultatet i valet 2022 lades grunden för ett regeringsskifte, med SD som stödparti.

Ytterhögeren i maktens korridorer

Genom Tidöavtalet får SD möjlighet att för första gången implementera ytterhögerens politiska program. Partiet har fått inflytande och insyn i alltifrån hälso- och sjukvården, klimat och energi, brottsbekämpning, skolan, hushållsekonomi. Och såklart det viktigaste för SD, migrations- och integrationspolitiken. Tidöavtalet innehåller inte mindre än 33 rubriker, varav vissa innehåller flera delförslag, som handlar om migration och integration. I förslag efter förslag målas migranter och asylsökande upp som ett problem, en belastning och som ett hot. Det går inte att tolka Tidö-avtalet på något annat sätt än att asylsökandes rättigheter ska, så långt det är möjligt just nu, begränsas och tryckas tillbaka.

SD:s samarbete och överenskommelse med moderater, liberaler och kristdemokrater i regeringen medför inte bara genomslag för SD:s politik. Regeringspartierna behöver också försvara och agitera för dessa förslag. SD:s policy och förslag är sedan två år tillbaka hela regeringens politik. Inom ramen för Tidöavtalet finns också en form av överenskommelse om att inte prata illa om varandra eller vara alltför kritiska mot varandra i det offentliga. Det gör att stora delar av svensk borgerlighet aldrig begär ordet i exempelvis riksdagsdebatter och att SD inte i någon större utsträckning attackeras från höger i svensk politik.

Konsekvenser för arbetarrörelsen

När ytterhögerens perspektiv ramar in det politiska samtalet riskerar arbetarrörelsen att tappa makt och inflytande, och i förlängningen möjligheten att påverka samhället. Idag förlorar man debatten i vardagen, på nätet och i det politiska samtalet. För sverigedemokrater är det strategiskt viktigt att skapa konflikter och misstro mellan de som pekas ut som "svenskar" och "icke-svenskar" och slå en kil mellan människor som arbetarrörelsen vill mobilisera och organisera. I takt med ett större genomslag för SD:s berättelse, människosyn och problemformulering riskerar också själva grundbulten i arbetarrörelsens idé att erodera. Det blir svårare för arbetarrörelsen att organisera människor och nå sina politiska mål.

3.4 Sanningsrötan

UNDER PANDEMIN 2020 såg vi en ny våg av desinformation och konspirationsteorier spridas runt om i Sverige och världen. Det gick så långt att FN:s generalsekreterare António Guterres i december 2020, tillsammans med direktören för Världshälsoorganisationen WHO, Tedros Adhanom, deklarerade att världen står inför ett nytt hot. Covid-19, konstaterade de, har på djupet drabbat samhällen och vår ekonomi. Men i spåren av virusets framfart sköljde också en våg av falsk information, en ”infodemi”.

Det var då. Idag, med pandemin bakom oss, kan vi konstatera att det stora flödet av desinformation och konspirationsteorier har fått fäste hos delar av befolkningen. Vi ser en form av sanningsröta sprida sig, där vi i allt större grad inte bara träter utifrån olika åsikter och perspektiv, utan där olika uppfattningar av fakta och verklighet står emot varandra. Detta spås på och utnyttjas av främmande makt, såsom Ryssland och Kina som sår misstro genom att aktivt sprida desinformation. Även politiska grupper, inte minst ytterhögern, sprider desinformation och konspirationsteorier för att smutskasta politiska motståndare, öka spänningen mellan grupper eller för att spä på misstro mot media eller staten.

Sedan pandemin har den politiska miljö som bygger hela sin världsbild på ett konspirationsteoretiskt tänkande – konspirationismen – och ytterhögern dessutom flutit samman allt mer. Det är två olika politiska miljöer, men de är nära besläktade. Ytterhögerens propagandister har lärt sig att det kan vara politiskt lönsamt att appellera till ett konspirationstänkande och rida på misstro mot samhällets institutioner. Det mest uppenbara exemplet är Donald Trump vars politiska rörelse är en blandning av kristen nationalism, högerradikala idéer och just rena konspirationsteorier.

Leder till minskad tillit

Forskning visar att människor som sugts in ett konspirationsteoretiskt tänkande får en minskad tilltro till samhället och myndigheter. Att tro på konspirationsteorier kan alltså leda till en cynism och misstro mot samhället och dess funktioner.

Sådan misstro kan göra människor mindre benägna att engagera sig i samhället, rösta i val eller känna tilltro till demokratiska institutioner.

Konspirationstänkandet kan också skänka en falsk känsla av egenmakt. Att vara ”vaken” och leva med insikten om att det politiska spelet är riggat av dolda makter erbjuder en form av makttanalys och kontroll. Inte minst kan ilska och frustration över att det ekonomiska systemet missgynnar en själv exploateras av

konspirationsteoretiska grupper som erbjuder förenklade idéer om dolda makter och hemliga sällskap.

Konspirationsteorier och faktaresistens är i sig inget nytt fenomen. Men nu tycks det få en spridning som aldrig förr. I boken *A lot of people are saying* från 2019 menar de amerikanska statsvetarna Nancy L. Rosenblum och Russel Muirhead att vi nu ser en ny typ av konspirationsteoretiker i USA. De söker inte längre efter bevis för sina teorier. De bryr sig inte om att leta i offentliga arkiv eller hänvisa till dokument när de lägger sina pussel. De upprätthåller istället en alternativ verklighetsuppfattning genom en repetition av lögnen eller retoriska mantran. Lögnen kan löna sig, något som det senaste presidentvalet i USA visade. När Donald Trump ombads att ta ställning till konspirationsteorier som florerar bland hans anhängare har han kort och gott konstaterat att han inte vet, men att "många säger att det är så". På det sättet fortsätter teorierna att få näring och hållas vid liv. På samma sätt har lögnen om att presidentvalet 2020 var riggat blivit en alternativ sanning genom att Donald Trump och hans följare bara fortsatt upprepa lögnen, utan att presentera några som helst bevis.

"Den djupa (s)taten"

En av de bärande konspirationsteorierna som ytterhögern riktar mot arbetarrörelsen är att det socialdemokratiska partiet i hemlighet placerat tjänstemän och personer i maktpositioner för att föra partiets politik och stoppa SD. Detta kallas "den djupa staten".

Föreställningen om en politiserad djup stat som motarbetar politiskt maktskifte har funnit en längre tid men växte sig stark under Donald Trumps tid som president och under åren efter hans styre. Den har också blivit allt vanligare i Sverige.

En av spridarna av denna konspirationsteori är sverigedemokraten Kent Ekeröth, före detta riksdagsledamot och numera oppositionsråd för Sverigedemokraterna i Region Dalarna och VD för sajten Samnytt.

I en intervju med högerextrema Perspektiv TV från juni 2022 säger Kent Ekeröth: "Att det finns en djup stat, det hade man ju förstått sen tidigare. Med alla de tjänstemän på alla myndigheter, och alla universitet, och som är genomsyrad av socialdemokratin, som sitter på alla positioner ..." svarar Ekeröth. "Det är jag övertygad om."

För Sverigedemokraterna och deras anhängare är den djupa staten en manifestation av socialdemokratins makthunger och förakt för demokrati. Ytterhögern föreställer sig ett ogenomträngligt byråkratiskt maskineri som hjälper Socialdemokraterna att klänga sig kvar vid makten trots att man förlorat folkets mandat.

Denna konspirationsteori kan också användas som förklaring till varför inte SD:s politik implementeras tillräckligt snabbt. Det finns folk "inne i systemet" som motarbetar partiet. Det gör att SD alltid kan hävda sig vara i opposition och slå underifrån mot "etablissemangen" och dess dolda maktcentrum.

Denna idé – och andra påståenden som gör arbetarrörelsen till en del av en större konspiration – kommer med stor sannolikhet växa sig starkare bland ytterhögerans anhängare och i de konspirationistiska leden.

Konsekvenser för arbetarrörelsen

Arbetarrörelsen, som vill nå och organisera många människor, även dem som tappat tilliten till samhället, kommer med stor sannolikhet i allt högre utsträckning stöta på konspirationsteorier och människor som tror på dessa. Inte sällan kommer folk i kontakt med konspirationsteorier via ytterhögerans sajter och kanaler. Det innebär att man inom arbetarrörelsen behöver ha en metod för att möta och hantera konspirationsteorier och desinformation på ett övergripande plan, och samtidigt ha förmåga att föra en dialog med människor som har ett konspirationsteoretiskt tänkande, utan att göra avkall på den egna värdegrunden.

3.5 River ner civilsamhället

FOLKRÖRELSENA OCH CIVILSAMHÄLLETs organisationer har varit avgörande för att införa den parlamentariska demokratin i Sverige. Folkrörelserna, inte minst arbetarrörelsen, byggde under sina tidiga år upp och tillämpade egna demokratiska former i bjärt kontrast till det rådande klimatet i samhället. Trots ett hårt motstånd drev de, tillsammans med andra folkrörelser, genom omfattande demokratireformer.

Under årens lopp har andra rörelser, så som miljörörelsen, minoritetsföreningar, HBTQI-aktivister, funktionshindrade med flera fört in nya perspektiv och därmed vidgat den svenska demokratin.

Många svenskar är eller har varit engagerade i civilsamhället. Där kan de tillsammans med andra åstadkomma lösningar på samhällsproblem, förvalta en idé, utbilda sig eller bara för några timmar ägna sig åt förströelse och nöje.

Civilsamhället främjar demokrati, skapar social sammanhållning och ett medborgerligt engagemang. Under de senaste åren har allt fler röster inom civilsamhället vittnat om en ökad fientlighet mot idén om ett brett och fritt civilsamhälle. Och ytterhögern driver på utvecklingen.

Hotet från ytterhögern

Ytterhögerns hot mot civilsamhället tar sig i huvudsak två uttryck. För det första i form av hat, hot, smutskastning och misstänkliggörande. Inte sällan orkestrerat i sociala medier och alternativmedier. För det andra via politik och budgetförslag i folkvalda församlingar där SD har inflytande.

När det gäller hat och hot har flera studier visat att civilsamhället är särskilt utsatta.¹⁴ Många civilsamhällesorganisationer som Expo träffat vittnar om att de tvingas hantera hot och hat som riktas mot organisationen eller enskilda företrädare. Det finns en variation i mängden och typen av hot och hat som drabbar de olika organisationerna. Organisationer som arbetar med och för minoriteters rättigheter, feminism och SRHR-frågor är särskilt utsatta. Många organisationer upplever att hoten ökat, alternativt att oron för att utsättas har ökat. Vissa organisationer vittnar om ett konstant tryck från antagonistiska aktörer, ofta från ytterhögern, och har under många års tid varit måltavla för omfattande och systematiska hat- och hot-kampanjer.

Hot och hat har lett till att personal, medlemmar och förtroendevalda har valt att sluta. Flera organisationer vittnar också om en större försiktighet och att ens organisation blivit mer sluten. Vissa använder till och med ordet självcensur då de upplever att man tystnar i frågor som triggar hat, hot och drev. Vissa organisationer frågar sig till och med om det är värt att fortsätta med

sin verksamhet. Många vittnar också om att man saknar kunskap och rutiner för att hantera en allt mer utsatt situation.

Ytterhögerens medier driver på hatet

En drivande faktor bakom hatet och hoten är de drev som dras igång av ytterhögerens medier. Under de senaste åren har antalet nyhets sajter och medieplattformar som sprider ytterhögerens narrativ blivit fler och fler. Nu verkar gränsen vara nådd. Överretableringen har lett till att allt fler sajter läggs ner eller slås ihop.

När allt fler slåss om samma kaka gäller det att sticka ut. Tonläget skruvas upp. Utvecklingen har lett till en ny trend, som speglar ett nygammalt fenomen: uthängningsverksamhetens återkomst.

Att uthängningarna och mer konfrontativa metoder nu florerar och används av allt fler inom ytterhögeren kan dels förklaras av att ytterhögerens frammarsch i offentligheten har gett ett ökat självförtroende som i sin tur tillför energi och initiativkraft till alla delar av ytterhögeren, inklusive dess mest extrema och radikala delar. Samtidigt har alternativmediernas professionalisering och ambitioner att närma sig samhällets mittfåra öppnat upp nya utrymmen till höger som mer extrema aktörer har kunnat träda in i. Där kan högerextrema aktörer komplettera ytterhögerens organiska arbetsdelning – uthängningssajterna gör så att säga rörelsens ”smutsiga arbete”.

En del av uthängningarna paketeras som granskande journalistik. Genom att imitera traditionella mediers uppsökande ansvarsutkrävande intervjuer kan extremhögerens medieaktivister hävda att de gör samma sak som mainstreammedia gjort mot extremhögeren.

Extremhögerens uthängningar följer inga journalistiska etiska riktlinjer. I stället filmar eller spelar medierna in det man uppfattar som politiska motståndare i utsatta situationer. Citat tas ur sin kontext. Personer som konfronteras riskerar att få personliga uppgifter som telefonnummer och hemadress publicerade. Ofta hånas och häcklas de personer som intervjuas. I vissa fall leder det till kraftiga hatstormar i sociala medier.

Tidöattacken mot civilsamhället

Samtidigt har alltså Sverigedemokraterna fått möjlighet att via samarbetet med regeringen påverka finansiering och inriktning för civilsamhället. Tidöregeringen har under sina två första år drivit en politik som redan lett till att flera organisationer tvingats lägga ner verksamhet. I en sammanställning av ForumCiv, en biståndsorganisation med över 200 medlemmar från det svenska civilsamhället, listas flera åtgärder som Tidö-regeringen vidtagit.¹⁵

- Folke Bernadotteakademien (FBA) får inte längre stödja fredsfrämjande organisationer, som Svenska Freds, som förlorar en fjärdedel av budgeten.
- Statsbidraget till etniska organisationer har avskaffats.

- Pengarna till kommunikation om biståndet, Infokom-stödet, har tagits bort.
- Anslaget till folkbildningen, som studieförbund, minskar med 250 miljoner kronor 2024, 350 miljoner 2025 och ytterligare 500 miljoner 2026.
- Sida säger upp avtalen med de 17 organisationer som bedriver civilsamhällesbistånd. Detta berör nästan 2 000 avtal med olika organisationer runt om i världen.
- Kravet på medfinansiering, egeninsats, för civilsamhällets biståndsprojekt kan komma att tredubblas till 2025. Små, ideella organisationer skulle i så fall drabbas extra hårt och riskerar att slås ut.
- Allmänna Arvsfonden föreslås läggas ned. Om så sker förlorar civilsamhället nära en miljard kronor.
- Myndigheten Vinnova har dragit in sitt civilsamhällesstöd till social innovation.

Konsekvenser för arbetarrörelsen

Arbetarrörelsen är en betydande och viktig del av civilsamhället. Arbetarrörelsen har stor erfarenhet av och goda kunskaper i att främja demokrati, mänskliga rättigheter i det civila samhället, såväl nationellt som internationellt. Arbetarrörelsen är en viktig röst för inte minst facklig organisering och folkbildning.

Ett krympande och nedmonterat civilsamhälle försvårar för arbetarrörelsen att nå ut med sitt budskap och nå sina politiska mål, såväl nationellt som internationellt. Ytterhögerns systematiska attacker i form av hat och hot riskerar också att skrämja bort människor från aktivism och engagemang, inte minst i frågor som rör minoriteters rättigheter, feminism, miljö och internationell solidaritet, särskilt om civilsamhället saknar kunskap om hur de ska hantera hat och hot.

3.6 Vinner den nya generationen

FÖR ALLA POLITISKA RÖRELSER är det viktigt att nå ut till och organisera en ny generation för sin sak och idé. Arbetarrörelsen har en stolt tradition av att samla och skola ungdomar. Redan under 1920- och 1930-talet byggde exempelvis SSU upp klubbar i städer och i brukssamhällen, där man arrangerade dans, filmvisningar, studiecirkel och politisk skolning med mera. Man formade ett rum för den unga arbetarklassen. Under 1950-talets början hade SSU över 100 000 medlemmar.

Nu har medlemsleden glesnat. I början av 2000-talet hade SSU cirka 20 000 medlemmar, idag är de runt 15 000, enligt SSU:s förbundssekreterare i en intervju i Dagens Opinion i januari 2024.

Den unga generationen har också nya politiska preferenser. I ”Ungt val” 2002 röstade 91 744 gymnasieelever runt om i landet. Socialdemokraterna fick då 29 procent av rösterna och Vänsterpartiet samlade 16 procent. 20 år senare, i samband med valet 2022, röstade 196 431 gymnasieelever i skolvalet. Socialdemokraterna vann då 16 procent av eleverna röster. Vänsterpartiet fick 8,5 procent. Som jämförelse fick Moderaterna nära 30 procent och SD 20 procent.

Arbetarrörelsen står nu inför två utmaningar. Att över huvud taget locka unga att engagera sig politiskt i traditionella föreningar och organisationer, samtidigt som det blåser en stark högervind bland landets unga generation.

Unga och politisk organisering

Forskning visar att partierna och deras ungdomsförbund har förlorat attraktionskraft bland unga. Antalet medlemmar har över årtionden sjunkit tydligt. Det tycks ske ett värderingsskifte kring ungdomarnas föreställningar av det ”politiska”. Många känner sig inte hemma i vad som uppfattas vara ett typiskt partipolitiskt engagemang.

Digitaliseringen har gjort det möjligt för fler att delta politiskt på nya sätt. Trösklarna in i politiken har blivit lägre. Nya digitala former av intern demokrati, snabba vägar att nå varandra och en ny typ av dialog tränger undan mer etablerade, hierarkiska former av politisk kommunikation och organisering. De digitaliserade formerna begränsas inte heller på samma sätt av lokala och nationella gränser, utan möjliggör en global spridning för alla möjliga politiska idéer och kampanjer.

Å ena sidan tycks möjligheten till viss anonymitet på sociala medier få ungdomar att våga uttrycka sig politiskt. Å andra sidan verkar den faktiska exponeringen på sociala medier hålla tillbaka ungdomars vilja att delta i politiken för att undvika risken att stämplas, hängas ut och hotas.

Det är inte bara arbetarrörelsens partier och ungdomsförbund som har svårare att locka in unga. Dagens ungdomsgeneration har vuxit upp i ett samhälle där den fackliga organisationsgraden har sjunkit stadigt i kombination med en osäker arbetsmarknad med en förhållandevis konstant och hög ungdomsarbetslöshet.

LO:s egna studier visar att den fackliga anslutningen varierar stort mellan olika åldrar.¹⁶ Lägst andel fackligt anslutna är det bland unga arbetare. I åldern 16–24 år var endast 33 procent fackligt anslutna under år 2023. Således står en stor grupp unga utanför facket och arbetarrörelsens organisering.

Högervågen

Risken är dessutom stor att det under de kommande åren kommer att bli ännu svårare att fånga in en ungdomsgeneration till arbetarrörelsens organisationer. Den unga generationen verkar inte vara särskilt intresserad av vänsterpolitik. I valet 2022 samlade Moderaterna och Sverigedemokraterna nära hälften av förstagångsväljarnas röster (46 procent). 22 procent röstade på Sverigedemokraterna. Resultatet var som redan nämnts snarlikt i skolvalet. Bland högstadielärover samlade KD, M och SD tillsammans nära sex av tio väljare.¹⁷ Jämfört med tidigare val har vi att göra med en kraftig högervåg bland landets unga.

Enligt Ungdomsbarometerns eftervalsanalys beror förflyttningen till höger på fem faktorer:¹⁸ De unga röstade för förändring. En majoritet av de unga väljarna kände en pessimism inför framtiden, särskilt var det frågan om otrygghet och kriminalitet som bidrog till känslan av en negativ samhällsutveckling. Efter åtta år av socialdemokratiskt styre blev högerblocket ett attraktivt alternativ. Många uppfattar inte heller Sverigedemokraterna som ett parti som kommit in från kylan. Ur de ungas perspektiv är SD ett etablerat parti som funnits i såväl lokal- som i riksdagspolitiken under så gott som hela deras uppväxt.

Klimatfrågan, som tidigare var viktig för unga väljare, har tappat i betydelse. Generation Z söker trygghet. De värnar i högre grad än tidigare generationer ett starkt försvar. De tillbringar mer tid med familjen och i sitt hem, och ”blickar hellre inåt än utåt”, för att citera Ungdomsbarometern. Utan att själva använda den etiketten har de värderingar som brukar betraktas som typiskt konservativa. De är också oroliga för sin ekonomi, både idag och i framtiden. En oro som har lett till ett ökat intresse för sparande, i en tid av mer materialistiska värderingar hos unga.

Skillnader mellan killar och tjejer

Men alla är inte med på högervågen. Det finns stora skillnader i attityder och politiska positioner mellan pojkar och flickor. Lite grovhugget skulle man kunna säga att det är pojkarna som står för högersvingen, även om också flickor i högre grad stödjer högersidan i svensk politik. Könsskillnaderna när det gäller ungas attityder har varit ett återkommande ämne för debatt och diskussion under de senaste åren. Särskilt sticker unga män

ut när det gäller synen på jämställdhet. Enligt en studie från Göteborgs universitet som presenterades 2022 är unga män mest negativa till ökade rättigheter för kvinnor (Gefjon Off, 2022). Över 30 000 personer från 27 medlemsländer i EU fick svara på i vilken utsträckning de håller med om påståendet att ”främjande för kvinnors och flickors rättigheter går för långt eftersom det hotar mäns och pojkars möjligheter”. Det visade sig att det är män mellan 18 och 29 år som oftast håller med om påståendet.

Sverige ligger enligt undersökningen i topp 10 av länder där gapet mellan hur unga män och unga kvinnor ser på ökade rättigheter för kvinnor är som störst. Och det är främst i kommuner där arbetslösheten ökade mellan 2019 och 2020 som unga män anser att de förlorar på ökade rättigheter för kvinnor.

Det finns en grogrund för den som vill politisera antifeminism. Ytterhögern har både en plattform och talepunkter för just detta. SD:s ungdomsorganisation Ungsvenskarna skriver så här på sin hemsida:¹⁹

”Ungsvenskarna är ett icke-feministiskt förbund med en strävan om ett samhälle där ingen person tilldelas några för- eller nackdelar baserat på kön, etnicitet, ålder eller sexuell läggning. I Sverige råder en alldeles för onyanserad debatt rörande ideologier och så även när det kommer till feminism. Vid en fördjupad debatt hade man på ett bättre sätt kunnat särskilja likhetsfeminism och särartsfeminism, vilket förmodligen inneburit att fler identifierat sig som just feminister utan att kopplas till den våg av extremfeminism som nu sveper över vårt land.”

Mycket talar för att Ungsvenskarna kommer att profilera sig än mer i dessa frågor och ser en möjlighet att mobilisera en ny generation väljare och aktiva.

Ungsvenskarna och ny generation konservativa

Den Sverigedemokratiska rörelsen har under en längre tid byggt upp strukturer och en plattform för att möta och skola en ny generation ungdomar. På universiteten finns studentföreningen Konservativa förbundet där Sverigedemokratiska medlemmar och förtroendevalda har uppdrag och poster på ledande positioner. I Uppsala finns flera unga Sverigedemokrater i kretsen kring studentföreningen Heimdal. Konservativa förbundet samverkar med den till SD närstående tankesmedjan Oikos. Med inspiration av Bommersviksakademin och Stureakademin har Oikos och Konservativa förbundet tillsammans arrangerat Skoklosterakademin, en konservativ ledarskapskonferens som inte bara riktar sig till Sverigedemokrater utan till unga konservativa i bred bemärkelse. Oikos erbjuder också två andra utbildningar för unga konservativa. Den ena kallas ”Lykeion”, en skribent- och policyutbildning. Den andra utbildningen, ”Illustra”, stöttar en ny generation av konservativa kreatörer, kommunikatörer, medieexperter och influencers att opinionsbilda och ta plats på sociala medier.

Antifeminism och högerextrema idéer

Kombinerat med ytterhögerens plattformar finns också en uppsjö av youtubers och influencers som har gjort antifeminism till sin stora grej. Det mest uppenbara exemplet är den amerikanskbrittiske Andrew Tate. Tate har gjort en karriär på att erbjuda sina följare kurser i hur män ska ragga på kvinnor och hur man bygger upp en förmögenhet utan att behöva ha ett traditionellt yrke. Samtidigt förespråkar han konspirationsteoretiska och kvinnofientliga idéer och uppmanar sina följare att förnedra och våldföra sig på kvinnor. Den 20 juni 2023 åtalades Tate för våldtäkt, människohandel och organiserad brottslighet.²⁰ Tate har miljontals följare i sociala medier, många av dem unga män. Utöver Tate finns ett stort utbud av internetpersonligheter som stödjer honom eller som sprider liknande budskap. Även de med miljontals följare.

Många av dem har en bakgrund som gamers eller refererar till subkulturella uttryck hämtade från dataspelsvärlden, vilket gör att de appellerar till många unga män. Tillsammans utgör denna krets av influencers en form av motkultur till vad man uppfattar vara ett samhälle dominerat av politisk korrekthet och en försvagad manlighet. Hos vissa kombineras det extremt konservativa och sexistiska budskapet med högerextrema idéer.

Många lärare som Expo möter vittnar om att dessa idéer sipprar ner bland tonårspojkar. Grov sexism och auktoritära föreställningar, som lärare tidigare inte hört från elever, blir allt vanligare.

Parallellt växer en ny form av ung högerextremism fram, många gånger sammanvävd med sexismen, och många gånger inspirerad av en cynisk, ironisk och nihilistisk interkultur. Extrema politiska idéer och våldsfantasier går ner i åldrarna. Trenden innebär att det nu för första gången sedan 1990-talets våg av skinnskallar finns en växande subkultur som anammar antidemokratiska idéer och som exploateras av ytterhögeren.

Konsekvenser för arbetarrörelsen

Ett ökat värderingsglapp mellan pojkar och flickor, och en del unga män som ser kvinnor som mindre värda är en växande utmaning för arbetarrörelsen, som är en feministisk rörelse och som jobbar med att möta och organisera unga.

Ytterhögeren utmanar också arbetarrörelsens organisering av unga genom att ta en allt större plats på gymnasieskolor och universitet. Om ytterhögeren når allt fler unga med sitt budskap är det ingen vild gissning att den fackliga organiseringen av unga kommer försvåras. I ytterhögerens värld är facket korrupta ”pampar” som står långt ifrån ytterhögerens idévärld. Denna uppfattning riskerar att få större fäste bland unga.

3.7 Tar över andras organisationer

ARBETARRÖRELSENS POSITION OCH STARKA STÄLLNING har möjliggjorts av bland annat förmågan att bygga upp institutioner och starka organisationer i flera delar av samhället. Historiker har påvisat att det är långt ifrån alla rörelser som omvandlas till långlivade organisationer, och att de rörelser som saknar en stabil organisation ofta blir bräckliga och saknar varaktighet. Rörelser som lyckats omvandla sig till varaktiga organisationer har ofta blivit centrala samhällsaktörer. Den svenska arbetarrörelsen är ett exempel på detta. Vid sidan av den fackliga och politiska organiseringen byggde arbetarrörelsen upp andra klassrelaterade organisationer såsom hyresgästorganisationer, studieförbund, Kooperationer, teater och kulturella organisationer med mera. Det stora antalet organisationer resulterade i och möjliggör fortsatt att många människor kan verka i och leva stora delar av sitt liv inom arbetarrörelsen.

”Den sverigevänliga rörelsen”

Ytterhögern har alltid sneglat avundsjukt på arbetarrörelsens omfattande bygge av långlivade organisationer. Sverigedemokraterna pratar om och beskriver sig själva som en folkrörelse – den ”Sverigevänliga rörelsen” – men saknar en egen folkrörelsestruktur. När Sverigedemokraterna pratar om sig själva som folkrörelse menar de ofta en digital rörelse. Partiet saknar på det stora hela en egen infrastruktur i civilsamhället och har inte lyckats bygga upp egna fysiska mötesplatser, kulturinstitutioner, tankesmedjor, studieförbund eller kooperativ.

I avsaknaden av egna institutioner har ytterhögern fokuserat på att etablera en stark närvaro på internet och i sociala medier. Ytterhögern har en stor mängd alternativmedier och sajter kopplade till sig som når ut till en stor mängd människor varje dag. Men att bygga en folkrörelse, såsom arbetarrörelsen, är något annat än att sätta upp hatsajter på nätet eller kommentera politik på en YouTube-kanal.

Gimle, SD-motor och Hepatica

Sverigedemokraterna har hanterat avsaknaden av en egen infrastruktur i civilsamhället på olika sätt. Som tidigare beskrivits attackeras civilsamhället både via drev, hat och hot och via politiska reformer som försvårar för bland annat folkbildningen. Ytterhögern har också försökt utnyttja arbetarrörelsens olika rum. Exempelvis har SD lokalt försökt, och ibland lyckats, hyra in sig i Folkets Hus lokaler. När, eller om de nekats, har partiet gjort en stor affär av det i lokalmedia.

Parallellt med detta har SD trots allt försökt bygga egna folkrörelsestrukturer. Som exempel kan nämnas Kulturföreningen

Gimle, som enligt egen utsago verkar för ”att positivt synliggöra, levandegöra, stärka och försvara det svenska och nordiska kulturarvet samt främja den svenska och nordiska identiteten i Sverige”.²¹ Detta vill föreningen uppnå genom att arrangera sociala och kulturella träffar, evenemang, konserter och festivaler. Andra exempel är föreningen SD Motor, en intressegrupp inom Sverigedemokraterna som värnar motorintresse i alla dess former och verkar för att lyfta motorrelaterade frågor i politiken. Föreningen har ca 3000 medlemmar på Facebook.

SD som parti har också försökt bygga upp en egen årlig sommarfestival i Sölvesborg, som arrangeras i samband med partiledaren Jimmie Åkessons sommartal. Tankesmedjan Oikos, grundad av partiveteranen Mattias Karlsson, ger ut rapporter, poddar och böcker. Via insamlingsstiftelsen Hepatica tar SD kliv in i biståndsvärlden och i internationellt arbete. Hepatica har som syfte att ”arbeta både med demokratiarbete och humanitära bistandsprojekt”.²² Inför sommaren 2024 beviljades organisationen slutligen ekonomiskt stöd av SIDA. Beslutet kommer efter att Tidöpartierna enats om att underlätta reglerna för bland andra Hepatica och skjuta till mer resurser.

Försöken att bygga en egen folkrörelsestruktur har på det stora hela varit motigt för SD. Partiet har försökt starta ett eget studieförbund, men utan framgång. I december 2013 bildades fackförbundet ”Löntagarna”. I ledningen fanns flera SD-politiker och även partiets nuvarande kommunikationschef Joakim Wallerstein. ”Löntagarna” blev ingen succé. Förbundet lades ner mindre ett år efter att det startades. Det hade enligt egen utsago bara några hundra medlemmar där och då.²³

Genom sitt starka stöd bland LO-medlemmar har det öppnats en ny möjlighet för Sverigedemokraterna. Om SD behåller ett stöd på över 30 procent hos LO:s medlemmar (kanske rent av högre i vissa enskilda förbund) kommer det på sikt möjliggöra försök att påverka interna strukturer i förbunden. Genom att organisera sig bättre skulle SD kunna på allvar kunna vinna inflytande inom delar av LO-sfären.

Sverigedemokraterna vill flytta fram sina positioner inom den fackliga rörelsen och har vid flera tillfällen aktivt stöttat partiaktiva som uteslutits från sina fackliga uppdrag och medlemskap.²⁴ Att partiet väljer att utse Magnus Persson²⁵, en av få i partitoppen som kan påvisa bakgrund inom ett LO-förbund, till ordförande i Arbetsmarknadsutskottet ska också ses i ljuset av detta.

Konsekvenser för arbetarrörelsen

Genom att mobilisera i strategiskt utvalda förbund och på platser med starkt stöd för partiet skulle SD i större utsträckning än idag kunna flytta fram positionerna för sina medlemmar och aktiva politiker till olika förtroendeuppdrag i facket och i arbetarrörelsen. Detta skulle på sikt påverka fackförbundens möjligheter, vägval och ställningstagande. Den huvudsakliga måltavlan för SD är den facklig-politiska samverkan med Socialdemokraterna. SD vill försvåra samt på sikt förhindra ekonomiskt samt aktivistiskt stöd från fackets sida till Socialdemokraterna i valrörelser.

4 Rekommendationer

SÅ HUR SKA DÅ ARBETARRÖRELSEN MÖTA de hot och utmaningar man står inför. Oavsett vilka strategier man antar så kommer man behöva få några grundläggande insatser på plats. Dessa listas här som fem förslag på övergripande åtgärder. Utöver det listar vi också tio strategiska frågeställningar att utgå ifrån i ett fortsatt arbete.

Formulera din egen berättelse

Risken med ytterhögers framfart och mobilisering är att arbetarrörelsen backar tillbaka in i ett defensivt tankemönster. För att aktörer i arbetarrörelsen ska få genomslag för sina idéer behöver organisationer driva sina egna frågor på alla plan i samhället. På sikt kommer det inte att funka att anpassa sina svar till ytterhögers retoriska ramverk. Deras berättelse om Sverige måste mötas med en alternativ berättelse, inte en blek kopia.

Arbetarrörelsen måste än tydligare formulera sin politiska vision och mål. Vem är arbetarrörelsen till för? Vilken gemenskap tror man på? Vilka problem ser man i samhället och vad beror de på? Vilken framtid vill rörelsen forma och utveckla?

Bilda dina medlemmar

Ytterhögers mobilisering och beteende ställer större och nya krav på alla som företräder arbetarrörelsens olika organisationer runt om i landet. För att arbetarrörelsen ska kunna driva sina egna frågor och bemöta ytterhögers argument behöver medlemmar och företrädare tränas i de egna värderingarna och vilken berättelse om samhället som arbetarrörelsen står för.

Expos bild är att det finns en stor variation av kunskap om och förankring i sin egen ideologi inom arbetarrörelsens olika grenar, inte minst den fackliga. Många medlemmar och förtroendevalda som Expo möter under sina föreläsningar uppvisar en brist på ideologisk bildning och vetskap om arbetarrörelsens historia, mål och visioner. Det skapar en ängslighet kring att bemöta ytterhögers narrativ inom ramen för exempelvis sitt fackliga uppdrag. Detta möjliggör för ytterhögern att i större utsträckning nå ut med och förankra sitt budskap och narrativ.

Lär känna din motståndare

Ytterhögern hittar nya angreppsvinklar, argument och fångar upp nya internationella trender. För att möta hotet från ytterhögern behöver arbetarrörelsen prioritera att skaffa sig kunskap om sin nya politiska motståndare. Det kan göras genom kontinuerlig omvärldsbevakning, analysarbete och kunskapsspridning.

Att Expo fortfarande bjuds in av olika delar av arbetarrörelsen för att hålla de mest grundläggande utbildningarna om exempelvis SD:s historia, idéer och politik är vi glada över. Det visar att det finns ett intresse. Men det är också ett svaghetstecken. Det är föreläsningar och utbildningar som arbetarrörelsen, via sina medlemmar och förtroendevalda, måste klara av att bära och utföra själva. Metoder, strategier och uppdaterad kunskap om ytterhögern måste i större utsträckning ägas, utvecklas och förvaltas internt i rörelsen.

Institutionalisera och prioritera

Arbetarrörelsen behöver bygga upp en intern struktur för att höja kunskapen om ytterhögern och hur den ska bemötas. De utmaningar som berörs i rapporten kommer inte försvinna inom en överskådlig framtid. För att kunna hantera ytterhögern behöver arbetarrörelsen i bred bemärkelse generera ett internt tillskott av resurser och en högre prioritering av frågan. Vill arbetarrörelsen på allvar vända utvecklingen och trycka tillbaka ytterhögern behövs satsningar. Personal, medlemmar och aktiva måste ges möjlighet att få uppdaterad kunskap och bygga stabila samt långsiktiga strukturer för exempelvis opinionsbildning, kunskapsdelning, utvärdering, strategiskt arbete och få ta del av nya rön och forskning.

Inom ramen för de frågor som denna rapport berör så behöver arbetarrörelsen stärka upp arbetet med ett aktivt, kunskapsbaserat och fungerande säkerhetsarbete med kontinuerlig omvärldsanalys och hjälp till utsatta medlemmar, anställda och aktiva att hantera och bemöta ytterhögers systematiska uthängningar samt spridande av hat och hot.

Bygg nätverk internationellt

Ytterhögern är en samling av politiska rörelser och aktörer som är uppkopplade till en internationell miljö av likasinnade. Rörelsens transnationella karaktär gör också att den blir svårare att överblicka och att stoppa.

När ytterhögern mobiliserar globalt måste arbetarrörelsen göra detsamma. Det finns många aktörer som möter liknande utmaningar, i Sverige och internationellt. Arbetarrörelsen i Sverige är en internationell rörelse, med starka band och kopplingar till likasinnade runt om i världen. Det finns flera aktörer och organisationer runt om i Europa som gör ett bra arbete och som har utarbetade metoder och strategier att lära av. Arbetarrörelsen behöver utveckla och bygga nätverk för att dela med sig av sin kunskap och sina resurser samt för att lära sig hur andra jobbar. Det kan också upplevas stärkande att uppleva att man inte står ensam inför de utmaningar som beskrivs i rapporten.

Förslag på strategiska frågor

1. Hur ska arbetarrörelsen stärka och försvara sin egen historieskrivning och få fler att lära sig mer om arbetarrörelsens historia?
2. Hur ska arbetarrörelsens politiska partier få större genomslag för sitt eget narrativ och få fler röster bland arbetare och LO-medlemmar?
3. Hur får arbetarrörelsen fler att förstå värdet av och bli medlemmar i facket?
4. Hur stärker arbetarrörelsen sina medlemmar och förtroendevalda så att de klarar av att ta debatten mot ytterhögerens argument och idéer – i politiken och i vardagen?
5. Hur kan arbetarrörelsen bygga kapacitet och förmåga att hantera hot och hat som riktas mot medlemmar, anställda och sympatisörer?
6. Hur ska arbetarrörelsen försvara och stå emot nedmonteringen och attacken mot det svenska civilsamhället?
7. Hur ska arbetarrörelsen locka en ny generation ungdomar?
8. Hur skyddar arbetarrörelsen sina egna organisationer och institutioner från infiltration och övertagande från ytterhöger?
9. På vilket sätt kan arbetarrörelsen stärka sin närvaro och utmana ytterhögerens dominans i sociala medier och digitala forum?
10. Hur ska arbetarrörelsen bygga och vidmakthålla en god intern kunskap om ytterhögerens idéer och strategier?

5 Litteratur och fotnoter

Litteratur

Cas Mudde (2019), *The Far Right Today*, Polity Press

Jimmie Åkesson (2013), *Satis Polito*, Asp & Lycke

Jens Rydgren, Maria Tyrberg (2024), *Working-class voters supporting the radical right: Do trade unions have a shielding effect?*, Department of Sociology, Stockholms Universitet

Henrik Oscarsson, Sören Holmberg (2016), *Svenska väljare*, Wolters Kluwer

Kristina Boréus, 2020, *Migrants and Natives - 'Them' and 'Us' Mainstream and Radical Right Political Rhetoric in Europe*, Sage

Jens Rydgren, Kirsti M. Jylhä, Pontus Strimling (2018), *Sverigedemokraternas väljare: Vilka är de? Var kommer de ifrån och vart är de på väg?* Institutet för Framtidsstudier. Forskningsrapport 2018/2

Gefjon Off, Nicholas Charron, Amy C Alexander (2022), *Who perceives women's rights as threatening to men and boys? Explaining modern sexism among young men in Europe*, Frontiers in Political Science

Richard Karlsson och Jesper Lindqvist (2024), *Vänster-högerskalan – det enda som är konstant är förändring, och (o)jämlighet?*, SOM-institutet - Göteborgs Universitet

Fotnoter

1 Foreign Policy, *Putting Our Own People First*,

<https://foreignpolicy.com/2019/09/29/putting-our-own-people-first-nativism-us-vs-them-far-right-parties-lega-fpo-kkk-europe-usa> [Hämtad 2022-11-05]

2 Resumé, *SD släpper långfilm om Socialdemokraternas historia*,

<https://www.resume.se/kommunikation/media/sd-slapper-langfilm-om-socialdemokraternas-historia> [Hämtad 2024-11-05]

3 Byggnadsarbetaren, *Så röstade LO-väljarna*, <https://www.byggnadsarbetaren.se/sa-rostade-lo-valjarna> [Hämtad: 2024-11-08]

4 Friedrich-Ebert-Stiftung, *LEFT BEHIND BY THE WORKING CLASS? Social Democracy's Electoral Crisis and the Rise of the Radical Right*, <https://library.fes.de/pdf-files/a-p-b/18074.pdf> [Hämtad 2024-11-08]

5 Göteborgs universitet, *Väljarna och valet 2022*,

ekengrenoscarsson.com/wp-content/uploads/2024/08/2024-valjarna-och-valet-2022.pdf [Hämtad: 2024-11-11]

6 Medlingsinstitutet, *Kollektivavtalstäckning och organisationsgrad*,

<https://www.mi.se/forhandling-avtal/kollektivavtalstackning-och-organisationsgrad> [Hämtad: 2024-11-11]

7 Dagens Nyheter, *Färre väljare vill kalla sig liberaler*, <https://www.dn.se/sverige/dn-ipsos-farre-valjare-vill-kalla-sig-liberaler> [Hämtad 2024-11-08]

8 SVT, *SVT:s Vallokalsundersökning Riksdagsvalet 2022*,

https://omoss.svt.se/download/18.69f812fb18327382298d3e8a/1663746207468/valu_rikdagsval_2022_viktat_0921_V3.pdf [Hämtad 2024-11-08]

9 Arbetet, *Sjukvården viktigaste frågan för LO-medlemmarna*,

<https://arbetet.se/2022/09/11/sjukvarden-viktigaste-valfragan-for-lo-medlemmarna> [Hämtad 2024-11-08]

10 Naturskyddsföreningen, *Ändrat klimat driver människor på flykt*,

<https://www.naturskyddsforeningen.se/artiklar/andrat-klimat-driver-manniskor-pa-flykt> [Hämtad: 2024-11-11]

11 Medieakademien, *Maktbarometern 2024*,

<https://medieakademien.se/maktbarometern-2024-sd-storst-pa-sociala-medier-youtube-drivet-generationsskifte-och-tiktoks-mediehus> [Hämtad: 2024-11-11]

12 Cultural Research and Innovation, *Cas Mudde: "The far right is normalised"*,

<https://lab.cccb.org/en/cas-mudde-the-far-right-is-normalised/> Cultural Research and Innovation [Hämtad: 2024-11-11]

13 Expressen, *Näringslivets hemliga uppvaktning av SD*, <https://www.expressen.se/nyheter/naringslivets-hemliga-uppvaktning-av-sd> [Hämtad: 2024-11-13]

14 MUCF, *Hot och hat mot det civila samhället*, <https://www.mucf.se/uppdrag/hot-och-hat-mot-det-civila-samhallet> [Hämtad: 2024-11-12]

15 Forum Civ, *Slaget mot civilsamhället*, <https://forumciv.org/sv/Tidoattacken> [Hämtad: 2024-11-12]

16 LO, *Facklig anslutning 2023*, https://www.lo.se/start/lo_fakta/facklig_anslutning_2023 [Hämtad 2024-11-14]

17 MUCF, *Resultat i Skolval 2022*, <https://www.mucf.se/resultat-i-skolval-2022> [Hämtad: 2024-11-13]

18 Ungdomsbarometern, *Unga och Valet 2022 – eftervalsanalys*,

<https://info.ungdomsbarometern.se/unga-och-valet-2022-eftervalsanalys> [Hämtad: 2024-11-13]

19 Ungsvenskarna, *Vad vi vill jämställdhetspolitisk*, <https://ungsvenskarna.se/vad-vi-vill/jamstalldhetspolitik> [Hämtad: 2024-11-14]

20 BBC, *Andrew Tate charged with rape and human trafficking*, <https://www.bbc.com/news/world-europe-65959097> [Hämtad: 2024-11-14]

21 Gimle, *Gimlekultur*, <https://gimlekultur.se> [Hämtad: 2024-11-14]

22 Hepatica, *About Us – Who we are*, <https://www.hepatica.se/17/4/who-we-are> [Hämtad: 2024-11-14]

23 Kollega, *SD-fack läggs ned*, <https://kollega.se/fackligt/sd-fack-laggs-ned> [Hämtad: 2024-11-14]

24 Transportarbetaren, *Uteslutning av SD-politiker uppe i rätten*,

<https://www.transportarbetaren.se/uteslutning-av-sd-politiker-uppe-i-ratten> [Hämtad: 2024-11-14]

25 Dagens Nyheter, *"Vi tyckte inte längre att det var vårt parti"*

<https://www.dn.se/sverige/vi-tyckte-inte-langre-att-det-var-vart-parti> [Hämtad: 2024-11-14]

